

Hedersmord eller könsförtryck?

En kritisk diskursanalys av handböcker riktade till myndigheter och organisationer som arbetar mot hedersrelaterat våld

LUNDS
UNIVERSITET

Centrum för genusvetenskap
Kandidatkurs GNVK01
2011

Examensarbete:
Nour El-Ali

Handledare:
Malena Gustavson

Sammanfattning

Efter det första uppmärksammade hedersmordet på Sara år 1996, i Sverige, startades det en diskussion kring hedersbegreppet som i sin tur öppnade dörrarna för en del andra diskussioner. Syftet med denna studie är att ta reda på hur diskurserna kring hedersbegreppen, hederskultur, hedersvåld och hedersmord, konstrueras i handböcker riktade åt myndigheter och organisationer som arbetar mot hedersförtryck samt åt ungdomar som befinner sig i en hederskultur. Jag har med hjälp av Faircloughs kritiska diskursanalys som metod undersökt hur diskurserna kring heder benämns och hur ”vi/dom”, ”svenskar” och ”invandrare”, konstrueras genom diskussionen om de olika hedersbegreppen. Jag har även undersökt på vilka sätt det görs en skillnad mellan hedersvåld och könsförtryck i förhållande till kultur och religion samt hur unga svenska kvinnor med utländsk bakgrund framställs som offer. I resultatet kom jag fram till att det finns en föreställning om hedersförtryck som något kulturellt och som en del av ”de andra”, ”invandrarna”. Sverige anses vara ett jämställt land som är fritt från patriarkalism medan ”invandrare” anses vara en homogen grupp som lever i en hederskultur. Ett ”vi/dom” tänkande återskapas i diskurserna då det skiljs på svenskt och icke-svenskt våld.

Nyckelord: Heder; Kultur; Könsförtryck; Patriarkalism.

Abstract

After the first known honor killing of Sara in 1996, in Sweden, a discussion started about the concept of honor which in turn opened doors for some other discussions. The purpose of this study is to find out how the discourse of the concepts of honor, honor culture, and honor killings, are built in manuals directed to government authorities and organizations working against honor repression, and to youth who are in an honor culture. I have been using Fairclough's critical discourse analysis as a method for researches into how the discourse concerning honor are termed and how "we/they", "Swedes" and "immigrants", are constructed through the discussions of the different concepts of honor. I have also examined the ways in which there is a difference between honor and gender oppression in relation to culture and religion and how young Swedish women of foreign origin are presented as victims. In the result, I concluded that there is a notion of honor oppression as something culturally and as part of "the others", "immigrants". Sweden is considered a land of equality, free from patriarchy while "immigrants" are considered a homogenous group living in a culture of honor. A "we/they" thinking is re-created in the discourses when Swedish violence and non Swedish violence gets separated.

Keywords: Honor; Culture; Gender Oppression; Patriarchy.

Innehållsförteckning

1 INLEDNING	1
1.1 BAKGRUND	5
1.2 POSITIONERING	5
1.3 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	6
2 TEORI	8
2.1 POSTKOLONIAL TEORI	8
2.2 INTERSEKTIONALITET	9
2.3 ISLAMOFABI	10
2.4 MAKTANALYS	11
3 MATERIAL	13
3.1 SYFTET MED DEM UTVALDA HANDBÖCKERNA	14
4 METOD	16
5 TIDIGARE FORSKNING OCH HEDER	18
6 ANALYS	24
6.1 SVENSKT OCH ICKE-SVENSKT VÅLD MOT KVINNOR	24
6.2 HEDER, KULTUR OCH RELIGION	26
6.3 INVANDRARFLICKOR OCH SVENSKA TONÅRINGAR	31
6.5 VI OCH DOM	34
7 SLUTDISKUSSION	37
LITTERATURLISTA	39

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Våld mot kvinnor är en del av samhället, både i Sverige och i resten av världen. Förtryck mot kvinnor är inget nytt och patriarkatet är tyvärr en del av världssamhället men begreppet hederskultur är inte lika gammalt i Sverige utan har endast varit aktuellt sedan 90-talet (Wikan 2009, s.40). I samband med det första "hedersmordet" i Sverige skapades en ny syn på kvinnovåld. Det började göras en skillnad på våld mot kvinnor och hedersvåld vilket ledde till en framställning av "vi/dom" då det skapades en syn av att hedersvåld var ett agerande som enbart begicks av "invandrarna" och muslimerna, det vill säga "de andra". Dessutom började begreppet kultur att användas på ett mer vardagligt sätt om "invandrare" som i sin tur ledde till en ökad kulturrasism (Larsson, S. 2004, s.117).

Hedersmordsebatten har inte alltid varit aktuell i Sverige. Begreppet hedersmord blev först aktuellt efter mordet på femtonåriga Sara år 1996 i Umeå som blev mördad av sin bror och kusin som då var sexton och sjutton år gamla (Wikan 2009, s.40). Tre år senare, år 1999, mördades Pela av sina två farbröder i kurdiska Irak, endast nitton år gammal och år 2002 mördades den tjugofemåriga Fadime av sin far (Wikan 2009, s.41). Dessa tre fall är de mest uppmärksammade hedersmorden som många, om inte alla, känner till i Sverige. Fadime Sahindal är det mest uppmärksammade fallet i Sverige, men vad beror det på? Kan det bero på att hon mördades endast fyra månader efter 11 september, 2001 och att det är därför som "hedersrelaterat" förtryck kopplas till mellanöstern och till islam eller beror det på att Fadime var en offentlig profil inom den svenska median i frågan om heder? Är "hedersrelaterat" förtryck kulturellt? Anledningen till varför jag ställer de frågorna är på grund av att "hedersmord" eller "hedersvåld" sker precis över allt, oberoende vilken religion man har. Våld mot kvinnor har alltid existerat och patriarkatet har alltid förtryckt kvinnor. Det må ske i olika former men det förändrar inte det faktum att det är våld mot kvinnor eller i vissa fall, våld mot män.

1.2 Positionering

Jag är kritisk till begreppet heder men vill samtidigt inte tala för någon annan. Jag vill inte tala för de flickor som faktiskt anser sig själva leva i en hederskultur. Jag förnekar inte att den

sorten av våld existerar men jag är ändå kritisk mot själva begreppet heder då jag anser att det i många fall används i ett rasistiskt sammanhang. Jag vill inte använda mig av vad Donna Haraway kallar för ”gudstricket”. En forskare som använder sig av ”gudstricket” väljer att ställa sig utanför sin forskning och därmed tro sig producera objektiv kunskap. ”Gudstricket” består alltså av ett ansikts- och kroppslöst forskarsubjekt. Haraway menar att en forskare inte kan analysera världen ur en neutral syn utan är alltid delaktig (Lykke 2009, s.20). För att vi ska kunna vara en del av vår forskning måste vi situera vår kunskap genom att positionera oss. Vi positionerar oss genom att vara medvetna om vår plats och vår syn i vår analys (Lykke 2009, s.22).

För att jag ska kunna positionera mig i min undersökning ska jag kort berätta vart jag finner min plats i min uppsats. Jag som svensk tjej med utländsk bakgrund vet hur det är att stöta på fördomar och rasistiska kommentarer. Anledningen till varför detta ämne berör mig starkt är för att många har den bilden av att unga svenska tjejer med utländsk bakgrund är förtryckta och lever i en hederskultur. Det är i många fall frustrerande då det finns personer som redan har en felaktig och fördomsfull bild av en själv som en sedan försöker att motbevisa. Det är därför som jag har valt att undersöka just detta ämne genom att undersöka hur och varför begreppet används. Jag är alltså inte intresserad av själva hedersmordsdebatten och morderna utan mer av diskurserna och diskussionerna kring debatten.

1.3 Syfte och frågeställningar

Syftet med min uppsats är att ta reda på diskurserna kring hedersbegreppet. Jag vill även undersöka hur och varför man skiljer på hedersvåld och våld mot kvinnor samt hur ”vi/dom” konstrueras genom diskurserna kring hedersvåld. Jag kommer att analysera handböcker riktade till ungdomsorganisationer och åt ungdomar som befinner sig i en så kallad hederskultur. Jag vill undersöka begreppet heder genom att titta på hur begreppet benämns och på vilka sätt som begreppet används i de olika handböckerna som jag kommer att analysera och jag vill även titta på vem man pratar om, och även till vem, när man pratar om hedersvåld. Anledningen till varför jag har valt att göra denna studie är på grund av en ökad kulturrasism och islamofobi som har lett till en ökad dikotomi, ”vi/dom”. Detta kan man tydligt se i bland annat hedersdebatten där man väljer att tala om svenskar och invandrare. Men det jag främst vill undersöka är varför man skiljer på hedersvåld och våld mot kvinnor.

Mina frågeställningar är:

- Hur benämns begreppen heder, hederskultur, hedersvåld och hedersmord samt vilka effekter uppstår det på grund av benämningarna?
- Varför och hur skiljer man mellan ”hedersvåld” och våld mot kvinnor? Är våld mot kvinnor en del av könsmaktordningen eller finns det olika typer av våld mot kvinnor?
- Varför och hur kopplas ”hedersvåld” till kultur?
- Hur återskapas ”vi/dom” i texterna?

Genom att undersöka den första frågan kommer jag automatiskt komma in på de andra frågeställningarna då jag anser att de går hand i hand.

2 Teori

Jag kommer att använda mig utav två teorier som består av intersektionalitet och postkolonial teori. Jag kommer att använda mig av intersektionalitet då jag kommer att utgå från kön, etnicitet, ålder och sexualitet och postkolonial teori eftersom jag kommer att titta på hur ”vi/dom” konstrueras genom hedersdiskursen.

2.1 Postkolonial teori

Begreppet postkolonialism har inte en tydlig förklaring utan kan användas i olika sammanhang. Det finns alltså inga givna svar på frågor om vad som är postkolonial teori och inte heller vilka som kan anses vara postkoloniala författare. De forskarna som har störst koppling till postkolonial teori är Chandra Talpade Mohanty Gayatri Chakravorty Spivak, Homi Bhabha och Edward Said. Saida verk *Orientalism* betyder mycket för den postkoloniala diskursanalysens utveckling inom akademien. Det Said främst har analyserat är hur väst har representerat Orienten genom kulturell, politisk och ekonomisk dominans (de los Reyes & Mulinari 2007, ss. 63-64). Jag kommer främst att använda mig utav Mohantys *Feminism utan gränser*.

Utifrån den postkoloniala teorin kan man undersöka makt och ojämlikhet utifrån koloniseringens effekter och kopplingen mellan koloniseringsprocesser och skapandet av rasifierade diskurser som i sin tur konstruerar hierarkiska världsbilder där västvärlden befinner sig på toppen av hierarkin (de los Reyes & Mulinari 2007, s.62).

Begreppet postkolonialism används på missledande sätt då vissa använder begreppet när det handlar om icke-västerländska koloniserade samhällen medan andra använder begreppet när det handlar om vita nybyggare kolonier. Det finns dock en fördel med begreppet postkolonial och det är att den kan användas för att syfta på att koloniseringen egentligen aldrig lämnade kolonialmaktens eget samhälle oberört och dessutom har begreppet synliggjort ”vi/dom” tänkandet (Hall 1999, s.85).

Jag kommer att som sagt använda mig av Mohantys analys kring postkolonial teori då hon i sin bok *Feminism utan gränser* beskriver maktordningar kring tredje världens kvinnor och menar på att man måste ta hänsyn till kvinnors olika erfarenheter då det annars kan liknas vid

kolonialt förtryck. Mohanty har i kapitlet *Med västerländska ögon* undersökt hur vissa feministiska texter framställt tredje världens kvinnor. Det finns en föreställning om att tredje världens kvinnor befinner sig i en gemensam kamp mot ett patriarkalt förtryck oavsett klass och kultur. Det tas för givet att kvinnorna delar en gruppidentitet då det i texterna talas om arabiska kvinnor eller afrikanska kvinnor som en enhetlig grupp (Mohanty 2003, s.53). Mohanty anser att denna föreställning är problematisk då tredje världens kvinnor blir berövade sin status som historiska och politiska aktörer och västvärldens feminister definierar och bedömer kvinnor från tredje världen efter västerländska normer. Det skapas även en bild av att tredje världens kvinnor är underutvecklade, religiösa, familjeorienterade, juridiskt osofistikerade, okunniga och husliga (Mohanty 2003, s.55). Den västerländska feministen anser alltså sig vara sekulär, frigjord och i kontroll över sitt liv och genom denna självrepresentation blir tredje världens kvinna till ”den andre” (Mohanty 2003, s.57). Precis som Mohanty tittar på feministiska texter för att analysera ”vi/dom” i förhållande till västerländska kvinnor gentemot tredje världens kvinnor, analyserar jag ”vi/dom” i handböcker skrivna åt utsatta kvinnor som befinner sig i en så kallad hederskultur. I likhet med Mohanty, har jag analyserat hur så kallade invandartjejer konstrueras och ses som offer i förhållande till ”svenska” tjejer och till den ”svenska” kulturen.

2.2 Intersektionalitet

I Sverige har faktorer som migration, utanförskap och kulturrasism lett till sammanföring av kön, etnicitet, rasialisering, nationalism och klass i ett postkolonialt perspektiv (Lykke 2009, s.111). Det finns en tydlig ojämlikhet i vårt samhälle som konstrueras i intersektionen mellan olika samhällsnivåer och maktutövande som skapas genom intersektionen av individuella handlingar, institutionella praktiker, normer, rutiner och strukturella relationer. Genom att använda sig av intersektionalitet kan man undersöka hur makt och ojämlikhet kopplas till vithet, manlighet, könstillhörighet, heterosexualitet, klasstillhörighet m.m. och som i sin tur utgör en skillnad mellan ”vi/dom” (Lykke 2009, s. 9). Vi kan se det postkoloniala perspektivet i integrationspolitiken där det görs en skillnad mellan ”vi/dom”. Masoud Kamali, i kapitlet *Den segrerande integrationen* i SOU rapporten 2006:73 *Den segrerande integrationen: Om social sammanhållning och dess hinder*, beskriver integration som ett exklusivt tillstånd för ”de andra”. Han menar att problemet med integrationstänkandet ligger i dess grundantaganden om att det finns två essentiellt skilda grupper i Sverige som består av ”svenskar” och ”invandrare”. Det antas alltså att svenskarna är integrerade och blir den grupp

som får integrerera de icke-integrerade, ”invandrarna” vilket leder till ett ”vi/dom” tänkande (SOU 2006:73, s.341).

Kamali beskriver hur ett kulturellt tänkande tog över integrationspolitiken i början av 1970-talet där den ”svenska kulturen” betraktades som överlägsen alla andra kulturer. Det gjordes satsningar som skulle hjälpa ”invandrarna” att bevara sina kulturer då det skulle underlätta ett återvändande till ”hemlandet”, men detta skulle göras privat då de förväntades anpassa sig till den ”svenska kulturen” i det offentliga. Kamali menar att den typen av integrationstänkande håller än idag och att kulturen är ett hjälpmedel för beskrivningen av skillnaderna (SOU 2006:73, s.349).

Jag har valt att även använda mig av intersektionalitet eftersom jag anser att postkolonial teori inte täcker alla kategoriseringar som jag har tittat på då jag har tittat på ojämlikhetsskapande utifrån kategoriseringar som kön, etnicitet och sexualitet. Jag har alltså analyserat våld mot kvinnor utifrån föreställningen om etnicitet, kultur och religion men även utifrån könsmaktordningen. Enligt SOU rapporten *Bortom vi och dom: teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering*, med Paulina de los Reyes och Masoud Kamali som redaktörer, sker dessa kategorier utifrån ett maktutövande och normer som förtrycker, marginaliserar och skapar underordning (SOU 2005:41, s.233). Kön, etnicitet och sexualitet är inte essentiella kategorier utan sociala positioner som befinner sig i människors handlingar. I min uppsats analyserar jag hedersbegreppet och hur begreppet påverkar konstruktionen av ”vi/dom”, då hedersdebatten har lett till exkludering av ”invandrare” då de inte anses tillhöra den så kallade svenskheten. Med hjälp av intersektionalitet kan jag se hur de olika kategorierna legitimerar underordning (SOU 2005:41, s.234).

2.3 Islamofobi

Som jag nämnt tidigare, anser en del av samhället att hedersbrott är en del av en främmande kultur och ofta är en främmande kultur lika med islam och den muslimska kulturen. Det finns en föreställning om att hedersbrott främst begås i Mellanöstern och Nordafrika där islam är huvudreligionen. Göran Larsson, forskare inom religionsvetenskap, beskriver islamofobi som rädslor inför, hat mot och diskriminering av muslimer. Islamofobi kan uttryckas genom personer med negativa och stereotypa föreställningar kring islam och muslimer (Larsson, G. 2006, s.10). På samma sätt som Mohanty beskriver att det finns en föreställning om att tredje världens kvinnor delar en gruppidentitet, anser Larsson att det finns föreställningar om

muslimer som en homogen grupp. Larsson anser att islamofobin är nödvändig för bevarandet av en essentialistisk världsbild, av väst. Denna världsbild produceras genom skapandet av skillnaderna mellan och föreställningarna om ”vår” kultur och ”er” kultur (Larsson, G. 2006, s.15).

2.4 Maktanalys

För ännu en fördjupning av intersektionalitet som teoretisk utgångspunkt och maktanalys har jag använt mig av Maud Eduards *Kroppspolitik*. Kroppspolitik är enligt Eduards idéer om och politiska åtgärder kring det kroppsliga. Hon menar att kroppar kan tillskrivas kön/genus, ras/etnicitet, klass, sexualitet och sociala attribut som ålder, hälsa och utseende. Eduards har valt att använda sig av begreppet kroppspolitik istället för könspolitik då kroppspolitik rymmer fler innebörder än könspolitik. Det hon främst vill undersöka är hur kvinnor särskiljs från män men även hur kvinnor särskiljs från kvinnor, efter etnicitet, klass, sexuell läggning och femininitet (Eduards 2007, ss.14-15).

Eduards visar hur man kan se könsmaktordningen genom synen som finns på den kvinnliga kroppen. Hon menar att kvinnor anses vara andra rangens medborgare och omänskliga medan männen anses vara universella och könlösa. Vill kvinnan betraktas som människa måste hon förneka sin kropp då den kvinnliga kroppen förknippas med kön, kropp och sexualitet.

Kvinnokroppen ses alltså som en avvikelse och därmed ett problem (Eduards 2007, s.17).

Men detta gäller inte enbart kvinnokroppen utan alla kroppar som inte betraktas som normen.

Eduards vill tydliggöra att det inte är kroppen i sig som är problemet utan föreställningarna som finns om femininitet och maskulinitet (Eduards 2007, s.19).

Maud Eduards maktanalys kommer att vara till hjälp i min analys då hon beskriver hur nationen formar medborgarnas identiteter och handlingar genom att dela in medborgarna efter kategorier. Hon menar att man kan se etnocentrism i form av tilltro till vithet och västerländska värden i den svenska nationella gemenskapen som skapar gränser mellan ”vi/dom” (Eduards 2007, s.20).

Eduards beskriver hur den svenska nationen bär upp föreställningar om kön, etnicitet och kroppslighet och hur olika kroppar ges olika betydelser. Hon menar att nationell identitet bygger på vissa köns- och etnicitetskonstruktioner som medför att kroppar disciplineras på olika sätt, d.v.s. att det skiljs mellan mäns och kvinnors nationella identitet på samma sätt som ”svenskar” och ”invandrare”. Svenskheten är alltså köns- och raskodad då det finns

handlingar, förhållanden och särdrag som anses vara mer nationella än andra. I detta fall är det ”de andra”, ”invandrare”, som anses vara mindre nationella än andra och anses dessutom utgöra ett hot mot den nationella ordningen (Eduards 2007, s.34). Eduards beskriver dessutom hur ”invandraren”, som anses vara en främling, blir nödvändig då det ger nationen en anledning att skydda sig och som leder till att kvinnorna får symbolisera Sverige och svenskhet. Det skapas (ny)svenskhet som skydd mot främlingen som vi kan se i (föreställningen om) ”hedersoffren” som får symbolisera det mångkulturella Sverige (Eduards 2007, s.35).

3 Material

Mitt material kommer att bestå av handböcker som är riktade till ungdomsorganisationer och myndigheter som arbetar mot hedersrelaterat förtryck och våld samt åt ungdomar som befinner sig i en hederskultur. Syftet med handböckerna är att förebygga ”hedersrelaterat förtryck” genom att framför allt uppmärksamma problematiken genom att öka kunskapen om ”hedersvåld”. Alla handböcker som jag har hittat innehåller en mall som visar på hur man ska agera i sådana situationer, mallarna beskriver konkreta metoder för hur socialtjänsten och skolor ska kunna upptäcka och därmed skydda utsatta ungdomar.

Jag har hittat tio handböcker som alla är utgivna efter år 2002, det vill säga efter mordet på Fadime. Det är endast en av böckerna, utgiven av Rädda Barnen, som är direkt riktad till utsatta ungdomar. En är utgiven av kvinnoforum och de andra är utgivna av olika län som är riktade till socialtjänster och skolor.

Jag har tittat igenom alla tio handböcker för att få en överblick och det har jag gjort genom att titta igenom innehållsförteckningarna och referenserna för att se om det finns något gemensamt i böckerna. Efter det har jag sorterat böckerna under olika kategorier för att sedan kunna undersöka vad böckerna tar upp, inte tar upp, vilka de är riktade åt och hur de framställs m.m. Efter att jag hade fått en överblick bestämde jag mig för att använda mig av *Överlevnadshandbok för flickor om frihet och heder* utgiven av Rädda Barnen och som är skriven främst för tjejer som lever i en så kallad hederskultur, *Yrkesgemensam handbok för personal som möter personer utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck* som är utgiven av kvinnofridsprogrammet i Malmö, *Handbok mot diskriminering, förtryck, hot och våld i hederns namn*, utgiven av Gender Development Network (GDN) och *Förtryck och våld i hederns namn: en handbok i arbetet mot hedersrelaterat våld*, utgiven av Länsstyrelsen i Västmanlands län.

Jag bestämde mig för att endast ha en av böckerna som givits ut av ett län, dvs. Västmanlands län. Alla handböcker som har givits ut av länen har liknande innehåll och därför känns det mer intressant och givande att använda olika handböcker utgivna av olika organisationer. Jag valde just handboken från Västmanlands län eftersom jag tycker att den har det mest intressanta innehållet då den även innehåller en intervju av en kvinna som sägs ha levt i en

hederskultur och som idag jobbar som projektledare för Arosdöttrarna som är en verksamhet för kvinnor från olika *kulturer* som hjälper dessa kvinnor att bli mer delaktiga i det svenska samhället. Jag tycker att det är intressant att även ta med hennes röst då hon anser sig själv ha varit en del av hedersvåldet.

3.1 Syftet med dem utvalda handböckerna

Kvinnofridsprogrammet i Malmö har gett ut handboken *Yrkesgemensam handbok för personal som möter personer utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck*

(Kvinnofridshandboken) som är baserad på diskussioner som förekommit i lokala samverkansgrupper, med representanter från olika verksamheter och myndigheter.

Projektsekreteraren Sofia Axelsson har sammanställt materialet med hjälp av Hanna Cinthio, dåvarande projektledare på BRIS projekt Alima. De anser att det finns en skillnad i hur våldet mot kvinnor uttrycks och därför anser de att det är viktigt med en handbok som ska vara till hjälp att motverka hot, våld och förtryck i ”hederns namn”. Syftet med handboken är att olika yrkesverksamma personalgrupper som kommer i kontakt med utsatta ungdomar ska kunna ta hjälp av boken. I handboken finns det kapitel som är riktade till skolor och socialtjänsten och som ska fungera som vägledning (Kvinnofridshandboken, 2007 s.10).

Syftet med handboken *Överlevnadshandbok för flickor om frihet och heder*

(Överlevnadshandboken), utgiven av Rädda Barnen och författad av Farnaz Arabi och Lotta Fristorp, är att inte skilja på barn och föräldrar utan ska istället ses som ett hjälpmedel för att hantera skillnaderna mellan livsstilen i Sverige och den så kallade traditionella livsstilen som vissa ”invandrare” har, enligt handboken. Boken ska kunna användas som en bro men även ge råd för hur man ska hantera vissa situationer (Överlevnadshandboken 2002, s.7).

Handboken *Handbok mot diskriminering, förtryck, hot och våld i hederns namn* (GDN-handboken), utgiven av Gender Development Network (GDN) och skriven av projektledaren Rigmor Mjörnell, är riktad till ungdomsorganisationer och ungdomar. I boken är det Fadimes tal, den 20 november 2001 i Riksdagshuset, som står i centrum och genom talet beskrivs hedersvåld och förtryck mot tjejer. De vill med Fadimes ord upplysa de förhållanden som ledde till att en ung, stark, självständig och intelligent kvinna inte kunde välja sin egen väg. Med hjälp av handboken vill de förstå vad som hände och varför det hände. Yelda Hadodo och Leo Razzak är två personer som aktivt arbetar för att uppnå förändringar inom hedersvåld

och har kommenterat varje kapitel i handboken, kommentarer som jag har tagit del av i analysen (GDN-handboken 2005, s.6).

Handboken *Förtryck och våld i hederns namn: en handbok i arbetet mot hedersrelaterat våld* (Västmanlandshandboken) är utgiven av Länsstyrelsen i Västmanlands län. Texterna i boken bygger på tidigare metoder för hur man kan arbeta med frågor som rör hedersproblematiken. En av texterna är författad av Lasse Johansson, *Skolans arbete – en praktisk mall*, kurator vid Angeredsgymnasiet i Göteborg. En annan text, som handlar om socialtjänstens arbete och som heter *Socialtjänstens arbete – ett förhållningssätt*, bygger på socialtjänstens arbete och metoder med flickor utsatta för så kallat hedersvåld och Marita Gustavsson som ligger bakom intervjuerna i materialet. Syftet med handboken är att öka kunskapen om hedersrelaterat våld. Boken anger konkreta metoder för hur socialtjänsten och skolan ska jobba med utsatta ungdomar (Västmanlandshandboken 2006, s.3).

4 Metod

Jag kommer att använda kritisk diskursanalys på handböcker riktade till myndigheter och organisationer som arbetar mot "hedersvåld". Jag kommer att göra det genom att analysera hedersdiskursen, det vill säga de olika hedersbegreppen. Genom att göra det vill jag undersöka hur "vi/dom" konstrueras och hur det görs en skillnad på "hedersvåld" och våld mot kvinnor.

En av grundarna till kritisk diskursanalys är Norman Fairclough. Kritisk diskursanalys går ut på att ställa upp teorier och metoder för att problematisera och undersöka relationen mellan diskursiv praktik och social och kulturell utveckling i sociala sammanhang. Diskurs är en form av social praktik som reproducerar och förändrar kunskap, identiteter, sociala relationer och maktrelationer (Winther Jörgensen & Phillips 2000, s.66).

Kritisk diskursanalys är kritisk då den belyser den diskursiva praktikens roll i bevarandet av ojämlika maktförhållanden. Forskare som använder sig av kritisk diskursanalys har oftast ett syfte med sina analyser som går ut på att samhället ska förändras till ett samhälle med jämlika maktförhållanden. Man ställer sig alltså på de förtryckta samhällsgruppernas sida med mål att kunna påverka de sociala orättvisorna (Winther Jörgensen & Phillips 2000, ss.69-70). I min uppsats är det "de andra" som tillhör de förtryckta då de av många anses vara annorlunda och tillhörande av en "främmande" kultur. Jag vill visa på att våld mot kvinnor sker överallt oberoende vem det är som utövar våldet, våld mot kvinnor sker i hela världen.

Diskursanalys är en metod som används för att utföra tolkningar av verkligheten. Genom språket bildar vi representationer av verkligheten, verkligheten och världen kan endast få betydelse genom språket och diskurser (Winther Jörgensen & Phillips 2000, s.15). Även om något anses vara en verklighet, kan vi tolka det på olika sätt. Språket skapar den sociala världen, sociala relationer och sociala identiteter vilket betyder att om en diskurs förändras, förändras även det sociala. Detta betyder att även om jag använder diskursanalys och därmed gör en tolkning av texter, är det inte säkert att andra håller med om min tolkning då andra kanske hade utfört analysen på ett annat sätt. Det finns alltså ingen objektiv sanning (Winther Jörgensen & Phillips 2000, s.16).

Jag har utgått från Faircloughs kritiska diskursanalys som bygger på hans tredimensionella modell som består av text, diskursiv praktik och social praktik. Genom att analysera texter som kan bestå av tal, skrift och bild etc. kan man se hur diskurserna görs verkliga textuellt och utifrån det kan man skapa sin egen tolkning av texterna. Genom att titta på och analysera texternas egenskaper och språk kan man komma fram till hur identiteter konstrueras (Winther Jörgensen & Phillips 2000, s.87). Diskursiva praktiker innebär produktion och konsumtion av texter. Ett sätt kan vara att använda sig av intertextuell kedja som innebär att man undersöker om det finns samma text i olika utformningar, genom att man gör det kan man se hur uppbyggnaden och innehållet ser ut samt vilka diskurser som texterna bygger på. Det är genom diskursiva praktiker i vardagen som social och kulturell reproduktion och förändring äger rum (Winther Jörgensen & Phillips 2000, s.85). Skapandet och tolkningen av texter leder till sociala praktiker som medverkar till konstruktioner, alltså skapandet av den sociala världen, sociala identiteter och sociala relationer. Det är i relationen mellan den diskursiva praktiken och den sociala praktiken som man kan närma sig frågan om förändring och ideologiska konsekvenser.

Förstärker och döljer den diskursiva praktiken vissa ojämlika maktförhållanden i samhället eller sätter den maktpositionerna i fråga genom att framställa verkligheten och de sociala relationerna på ett nytt sätt?(Winther Jörgensen & Phillips 2000, s.90).

Jag har som sagt utgått från Faircloughs tredimensionella modell då jag har analyserat texterna i handböckerna genom att titta på deras egenskaper och på språket för att komma fram till hur identiteter konstrueras. Jag har genomfört analysen genom att titta på skapandet av texterna då detta leder till konstruktionen av den sociala världen, sociala identiteter och sociala relationer. Detta har jag gjort genom att lokalisera olika begrepp och meningsskapanden som jag anser leder till "vi/dom" tänkande. Jag har alltså lokaliserat begrepp och diskurser som utgår från svenskhet som normen och de andra som de avvikande, exempelvis begreppen kultur, heder, familj, invandrarungdomar och invandarmän. Genom att analysera och lokalisera dessa begrepp har jag tittat på hur meningarna är skapade och hur meningarna konstruerar "vi/dom" samt hur svenskheten och "svenskt våld" (vi) ses som normen.

5 Tidigare forskning och heder

Det har gjorts en hel del forskning kring hedersmordsdebatten men jag tänker nämna den forskningen som jag anser vara mest relevant för min uppsats och som jag kommer att ta del av. Jag kommer dessutom att förklara begreppet heder och vilka föreställningar det finns kring begreppet enligt de olika forskarna. Anledningen till varför jag tänker jämföra olika betydelser med varandra är för att det inte finns en tydlig betydelse av begreppet heder då heder är ett komplicerat socialt begrepp och därför tycker jag att det är viktigt att presentera olika föreställningar kring begreppet heder.

Antologin *Debatten om hedersmord: Feminism eller rasism* med Stieg Larsson och Cecilia Englund som redaktörer består av nio kapitel skrivna av olika skribenter som har olika utgångspunkter men som kommer fram till likadana slutsatser, alla konstaterar att hedersmordsdebatten utmärks av etnocentriska föreställningar om ”vi/dom”. Jag har främst koncentrerat mig Gufrun Al-nadaf, *Hederslösa mord – mer kultur och religion*, Diana Mulinari, *Hon dog för att hon ville bli svensk*, Stieg Larsson, *Svenskt och osvenskt våld mot kvinnor*, Masoud Kamali, *Media, experter och rasismen* samt Bernadita Nunez, *Köns- och etnicitetsperspektivet saknas*. Jag kommer att fördjupa mig mer i några av dessa nämnda texter i detta kapitel genom att beskriva vad de anser om begreppet heder.

En forskare som är insatt i hedersdebatten är professorn Unni Wikan som skrev boken *En fråga om heder* år 2004. Wikman har forskat inom det ämnet sedan 70-talet och gör en djup beskrivning av begreppet heder i sin bok. Synonymen till heder är ära och dessa två begrepp är positiva men även komplicerade med många betydelser. Heder kan innebära respekt men även makt och smärta. Makt för att det är de översta på hierarkin som får fastställa vilka normer som ska gälla och smärta eftersom hedern har ett pris. Unni Wikan menar att heder är ett könat begrepp då det oftast kopplas till män, då det är män som har heder medan kvinnor har skam. Kvinnor kan även anses sakna heder då heder är kopplad till sexualitet. Är man ”lösaktig” och betar sig som en ”hora” har man ingen heder och det är bara kvinnor som kan vara ”horor” (Wikan 2009, ss.9-10). För att förstå begreppet heder (i icke-västliga samhällen) och vad det innebär krävs det en förståelse av två olika hedersbegrepp som inte finns inom det svenska språket då båda begreppen översätts med heder, *Namus* och *shirif* eller *sharaf* (Wikan 2009, s.11). Shirif är något som kan ökas eller minskas medan namus endast kan bevaras, förloras eller återupprättas men aldrig ökas. De flesta ser begreppet skam som en

motpol till heder men Wikan menar att det är fel då det är begreppet vanheder som är motpolen till heder. Bägge begreppen handlar om hur andra ser en och vilket rykte man har bland andra (Wikan 2009, s.12).

Jag tycker att det är problematiskt att Wikan har valt att använda sig av begreppen *namus* och *shirif/sharaf* då de kommer ifrån språk som arabiska, turkiska, kurdiska, persiska och urdu, då hon gör en skillnad på västvärlden och ”de andra”. Hon påstår dessutom att alla har hedersgrupper i sina samhällen då vi alla är beroende av andras värderingar för vår syn på oss själva men att det *i västliga liberala samhällen har individen större frihet att välja själv vem hon vill förhålla sig till än fallet är i många andra samhällen*. Hon menar att hedersgruppen är given och att man föds in i en hederskultur (Wikan 2009, s.13). Jag tycker att hon säger emot sig själv då hon även påstår att idén om heder finns i de flesta samhällen, då de flesta samhällen har fastställda regler och normer för vad som är hedervärdt. Wikan anser att den svåra frågan är hur våld kan vara en del av hedern. Hur kan mord ge ära? Hedern är inte något som ligger i handlingen utan i den bild som når offentligheten (Wikan 2009, s.15). Wikan tycker att den största utmaningen i vår tid ligger i motarbetningen av etnisk och religiös trångsynthet men att motkrafterna är starka då det finns en stark dominans kring heder som kommer från ursprungslandet (Wikan 2009, s.275).

Projektledaren och redaktören Gufran Al-nadaf syn på hedersdebatten skiljer sig från Wikans syn då hon hävdar att *ett mord är ett mord oavsett vem eller varför*. Hon har alltid ett *så kallat* framför orden ”hedersmord”, ”hedersrelaterade brott” och ”hederskultur” då hon anser att mord och andra brott ska fördömas utan hänsyn till kulturella, religiösa och etniska grunder (Al-nadaf 2004, s.35). Al-nadaf menar att det inte finns någon heder i mord och att hedersrelaterade brott är kvinnoförtryckande samhällsstrukturer. Så kallade hedersrelaterade brott sker i olika länder, religioner och kulturer. Hon menar dessutom att det inte finns en specifik kultur eller tradition och att kultur inte är statiskt, så vem talas det om när det handlar om hederskultur? (Al-nadaf 2004, ss.36-37).

Enligt Al-nadaf är det enklare att tala om hedersbrott när det handlar om ”invandrarmän” eftersom ”vi/dom” tänkandet kan bevaras. Genom att återskapa det tänkandet kan man skylla ifrån sig och få ”de andra” att framstå som de avvikande ”vi” som de normala. Detta har lett till att många svenska män med utländsk bakgrund känner sig utanför det svenska samhället då de känner sig utpekade som ”hedersmördare” (Al-nadaf 2004, s.39). Jag kan känna ett

samband med Al-nadaf då hon i sin text beskriver sin uppväxt i Sverige som jag kan relatera till. Hennes familj har, lik min, sina rötter i Mellanöstern men relaterar ändå inte till det så kallade hederstänkande som leder till mord. Hon säger även att man inte kan understryka hur hemskt det är när unga tjejers och kvinnors liv är i fara men att våldet inte kan kopplas till en specifik kultur utan till individuella handlingar. Maktbegäret som finns över kvinnor förekommer oavsett etnicitet och man måste komma ihåg att individens ställning och rättigheter är olika från land till land (Al-nadaf 2004, s.38).

Både Wikan och Al-nadaf pratar om kultur i samband med hedersbegreppet men utgår från olika föreställningar. Forskaren och etnologen Simon Ekström, som har skrivit boken *Hedersmorden och orden* år 2009, fokuserar främst på kulturbegreppet och menar att begreppet har varit en stor del av hedersmordsdebatten. I sin bok försöker Ekström förstå vad som händer i diskussionerna kring hedersmord i media samt vad det har med kulturbegreppet att göra. Han menar att debatten om hedersmorden, som har dominerat media, har öppnat upp för andra diskussioner, det vill säga diskussioner kring kulturbegreppet. Ekström menar att det skedde en utveckling av kulturbegreppet i samband med hedersmordsdebatten.

Kulturbegreppet handlade inte längre om teater, musik och konst utan fick en annan mening som blev allt mer vardaglig, det *antropologiska kulturbegreppet* (Ekström 2009, s.13).

Ekström är alltså inte intresserad av det konkreta hedersvåldet utan av det offentliga samtalet om hedersmorden samt av reaktionen på dem kulturella förklaringarna. Poängen med Ekströms undersökning är att ta reda på hur och varför det antropologiska kulturbegreppet tillskrivs betydelser som får det att gränsa till främlingskapande och rasism (Ekström 2009, s.23). Detta kan man se i debatten om Fadimes död, där Fadime blir till integrationssymbol och där diskussioner om integration och jämlikhet öppnades upp, enligt Ekström. Det faktum att det började talas om integration och jämlikhet i det svenska samhället har lett till ”vi jämställda” och ”ni ojämsställda”. Fadime ansågs som en förebild och som en hjältinna då hon, i mångas ögon, ville lämna sina föräldrars ”förtryckande” kultur för att sedan gå över till den ”svenska” kulturen, den jämställda kulturen (Ekström 2009, s.25).

Sociologen Masoud Kamali har också undersökt kulturbegreppet utifrån hedersdebatten och beskriver en modell som han kallar för kulturmodellen. I likhet med Ekström, tror Kamali att kulturbegreppet och kulturdebatten har skapats av rasism och främlingsfientlighet.

Kulturmodellen som Kamali beskriver är enkel och kan förklaras med en mening: ”Män från hederskulturer slår ihjäl sina kvinnor” med andra ord (A) har lett till mordet på Fadime (B)”

(Kamali 2004, s.22). Detta kan förklaras med att Fadimes pappa kommer från ett land där ”hederskultur” dominerar vilket betyder att mordet på Fadime var förutbestämt av det kulturella bagage som hennes pappa tagit med sig från hemlandet. Det Kamali vill komma fram till med hjälp av denna kulturmodell är att om Fadimes pappa enbart har agerat på grund av sin kultur, borde man arrestera kulturen istället för pappan då kulturen tvingade honom att begå mordet. Kamali vill med hjälp av modellen visa på problematiken med de föreställningar som finns om att ”hedersmord” är kulturellt. Ett annat problem är att modellen skapar generaliseringar då det finns en föreställning om att alla som kommer från en viss kultur är produkten av den kulturen. Detta leder till att kvinnoförtryck lyfts från svenska sammanhang till att gälla ”de andra” då kvinnoförtryck inte anses tillhöra den svenska kulturen (Kamali 2004, s.22).

Kamalis syfte med denna undersökning är att få fram dilemmat med kulturbegreppet och med grupperingen av mord som baseras på förövarens ”kultur” och etnicitet, då detta förstärker utanförskapet och diskrimineringen. Han anser att *vi måste identifiera den svenska kontexten och de strukturer marginaliserar grupper med invandrarbakgrund och framför allt de mest maktlösa som inte har möjlighet att föra sin talan* (Kamali 2004, s.33). Ännu en gång visar en forskare på hur användningen av begreppet kultur kan bli komplext. Jag tycker att sättet som många använder begreppet kultur på har lett till rasistiska fördomar då många väljer att generalisera ”folkgrupper” som har en viss etnicitet. Kultur, enligt mig, är socialt konstruerat som förändras och anpassas hela tiden. Kultur kan dessutom skilja sig från familj till familj och från individ till individ och att påstå att ett helt land har en och samma kultur kan vara farligt och fördomsfullt.

En annan sociolog som har forskat inom ämnet heder är Rasool Awla och likt Unni Wikan anser han att hedersmord sker i alla samhällsklasser men att det oftast sker bland muslimer i mellanöstern. Till skillnad från Al-nadaf anser Awla att man inte kan likställa mord på kvinnor med hedersmord. Awla jämför i sin text mord på kvinnor där *hedersmord inte förekommer* och hedersmord och menar att mord på kvinnor som inte har påverkats av en hederskultur har oftast blivit mördad av sin man, pojkvän eller sambo, där anledningen oftast är att kvinnan hittat en annan man och där mannen (mördaren) agerar på det viset på grund av svartsjuka, dåligt självförtroende, brist på kontroll eller ägandebegär och där lagarna starkt strider mot detta medan hedersmord kan innebära att kvinnan blivit mördad av vilken manlig släkting som helst, anledningen kan bero på föräktenskapligt förhållande. Mordet är oftast

planerat och lagarna kan se förbi mordet om det handlar om heder (Awla 2005, s.130). Jag anser att de beskrivningarna som gjorts på mord där hedersmord inte förekommer innehåller spår av så kallad hedersbeteende (om man nu ska tänka i de banorna), då mannen väljer att mörda på grund av ägandebegär. Är det inte det som patriarkatet handlar om, äganderätt av kvinnan? Jag får en känsla av att Awla anser att mord som begås av en manlig partner inte är ett lika stort problem som de mordena som begås av släktingar. Detta tycker jag är ett problem då jag anser att man inte ska värdesätta mord då alla mord är lika allvarliga.

Awla förklarar hedersbegreppet som något som handlar om hur omgivningen värderar en person, om ens sociala anseende och yttre komponent. Rasool Awla anser att hedersmord inte tillhör någon specifik kultur, religion eller etnisk grupp utan förekommer i olika grader i hela världen men säger ändå att det framför allt förekommer i mellanöstern, Nordafrika, Central- och Sydostasien och främst hos muslimer (Awla 2005, s.127). Awla påstår att hedersmord sker i hela världen och i alla religioner men sen pekar han ändå ut muslimerna som de största ”bovarna” i hedersproblematiken. Dessutom beskriver han heder som har med ens sociala anseende och något som har med hur omgivningen värderar en, detta är inget som är sällsynt i Sverige. Om denna beskrivning stämmer, finns det även en hederskultur i Sverige då anorexi och utseendefixeringen är en stor del av dagens ungdomar i Sverige. Jag väljer att göra en jämförelse med anorexi då detta allvarliga problem uppstår från samhällets syn på utseendet och från hur omgivningen värderar en.

Åsa Eldén har i sin avhandling som heter *Heder på liv och död: våldsamma berättelser om rykten, oskuld och heder*, diskuterat hur mäns våld mot kvinnor dömts ut individualpsykologiska och socialt orienterade perspektiv som individuella avvikelser, det vill säga psykisk sjukdom, alkoholproblem, arbetslöshet etc. Men för bara några år sedan började en ny form av våld mot kvinnor diskuteras, alltså invandrade mäns våld mot kvinnor eller ”icke-svenskt våld” (Eldén 2003, s.80). Eldén nämner i sin avhandling hur median, år 2002, såg på hedersvåldet efter Fadimes död genom att publicera artiklar som handlade om hur svenska män skiljs från ”invandarmän” där våldet kopplas till en avvikande kultur (Eldén 2003, s.83).

Syftet med avhandlingen är att ta reda på hur rykten, oskuld och heder aktualiseras i tolkningar av kvinnors liv samt hur det kopplas till kultur och religion. Det tar Eldén reda på genom att intervjua tio kvinnor samt genom att analysera sju rättsfall gällande hedersvåld

(Eldén 2003, s.80). Eldén vill med sin avhandling öppna en feministisk förståelse av hedersrelaterat våld och menar att vi kan förstå oss på hedersvåld utan att göra den man som utför handlingen till ett offer för en ”*grundläggande annorlunda kultur*” (Eldén 2003, s.88).

6 Analys

6.1 Svenskt och icke-svenskt våld mot kvinnor

Det finns en föreställning om Sverige som mer jämställd än andra länder. Det skiljs på svenskt våld och icke-svenskt våld mot kvinnor där ”invandrarmän” anses vara bärare av ett kulturellt bagage som bidrar till att de agerar på ett avvikande sätt. I det tredje citatet, som jag har hämtat från Västmanlandshandboken, står det tydligt och klart att tjejjers och kvinnors rättigheter i Sverige är annorlunda från hedersdominerande familjers hemländer, då rättigheterna i Sverige bygger på en jämställd relation mellan kvinnor och män men ändå inträffar det 15-20 mord på kvinnor varje år och svenska kvinnor flyr till dem 200 kvinnojourerna i landet som verkligen behövs för att söka skydd mot våldsamma män (Larsson, S. 2004, s.101). Varför förklaras inte dessa mord ur ett svenskt kulturanthropologiskt perspektiv?

I samhällen som domineras av patriarkala värderingar är det mannen som är familjens överhuvud och bestämmer över den övriga familjen. I dessa patriarkala samhällen har heder och skam en central roll. Mannens heder ligger i hans förmåga att försörja familjen och värna om de kvinnliga familjemedlemmarnas sexuella dygd (GDN-handboken, 2005, s.13).

Skillnaden mellan kulturer ställs på sin spets när den till Sverige inflyttade – patriarkalt uppbyggda – familjen ska förhålla sig till de krav på anpassning som omgivningen ställer (Västmanlandshandboken 2006, s.9).

Hedersdominerande familjer är satta under press från släktingar och vänner i hemlandet. Där finns ingen förståelse för att flickors och kvinnors rättigheter i Sverige är annorlunda och bygger på en jämställd relation mellan kvinnor och män (Västmanlandshandboken 2006, s.10).

Patriarkat finns i hela världen och kan inte passeras obemärkt, även här i Sverige. Att säga att andra kulturer är *patriarkalt uppbyggda* är att säga att Sverige är helt jämställt. Om vi inte ser det patriarkala runt oss utan väljer att se förbi det, kommer vi inte kunna utvecklas. Gudrun Schyman talar ut om ”hedersvåldet” och menar på att etniskt svenska män utsätter kvinnor för

våld men att det aldrig talas om kultur och tradition, istället pratas det om individuella problem som alkoholism och psykisk sjukdom. Schyman menar även att idén om att ”vi” svenskar är jämställda och ”ni” invandrare är ojämställda är en del av ”vi/dom” tänkandet som främlingsfientliga krafter använder sig av. Detta blir till ett problem i vårt samhälle eftersom Sverige anses vara fri från patriarkalt våld, enligt Schyman. Om vi inte inser att detta är ett problem i det svenska samhället kan vi inte ta tag i det då patriarkalismen blir till ett osynligt problem som vi inte behöver handskas med och som Gudrun sa: *effekten blir en olycklig polarisering som spär på den segregerade syn som redan finns alltför mycket av* (Gudrun Schyman, Expressen 30 mars 2008).

Enligt Ekström i *Hedersmorden och orden*, påstår de los Reyes att det är orimligt att tala om Sverige och den svenska genusordningen som mer jämställd än andra länder. Den svenska genusordningen har lett till att kvinnor tjänar mindre än männen, har otillräckliga pensioner och många jobbar ofrivilligt endast deltid. Dessutom får många kvinnor ekonomiska problem efter skilsmässor och har mindre chans att göra karriär inom arbetslivet (Ekström 2009, s.74). Men hur kommer det sig att Sverige beskrivs som ett jämställt land med jämställd genusordning när det talas om hedersrelaterat våld? Ekström menar att hedersrelaterat våld är ett problem som anses vara en del av ”de andra” (Ekström 2009, s.75).

Hedersvåldet skiljer sig från svenssons våldet mot kvinnor, enligt jämställdhetsministern Nyamko Sabuni som har gett ut en skrift, *Flickorna vi sviker: om hederskultur i Sverige*, år 2006. Sabuni menar att man måste skilja på hedersvåld och vanligt ”svenssons våld” då det inom hedersvåld är fler förövare som är inblandade. Hon anser dessutom att den kvinna som väljer att leva ett frigjort sexualliv riskerar att hota hela gruppens anseende och måste bestraffas av någon gruppmedlem för att hedern ska återupprättas (Sabuni 2006, s.9). Jag förstår inte varför man måste skilja på våld mot kvinnor och så kallat hedersvåld då det alltid kommer att finnas likheter i alla typer av våld, eftersom det har sin grund i mäns överordning. Sabuni anser att det inom hedersvåld är fler förövare som är inblandade och att det handlar om kvinnans sexualliv. Gruppvåldtäkt är ett väldigt grovt och hemskt brott som begås av flera förövare, i brist på respekt för kvinnans kropp och sexualliv. Kan gruppvåldtäkter ses som hedersvåld? Stieg Larsson menar att anhängare av en ”kulturanthropologisk” förklaringsmodell påstår att det är få svenska kvinnomord som uppmuntras av omgivningen. Så som Sabuni, anser många att skillnaden mellan ”svenskt” våld och ”icke-svenskt” våld att det inom ”svenskt” våld finns fler förövare som är inblandade

men Larsson menar att denna tes inte stämmer. Han menar att även ”svenska” förövare uppmuntras av personer i gärningsmannens närmaste omgivning (Larsson, S. 2004, s.102). Larsson tar upp några exempel på ”svenskt” våld där förövarens omgivning har varit en del av våldet och berättar om ett fall som blev uppmärksammat där en kvinna blev mördad av en medelålders man, känd under namnet Greven som efter mordet valde att ringa tre manliga bekanta som hjälpte till att stycka kroppen för att sedan dumpa kvarlevorna. Men ingen beskrev fallet ur en kulturell syn. Dessutom sker det i många fall där omgivningen väljer att blunda istället för att göra något åt saken då många inte vill komma mellan ett par och synen att kvinnor som blir misshandlade får skylla sig själva om de inte lämnar mannen eller att det var kvinnan som provocerade mannen (Larsson, S. 2004, s.103).

Det gemensamma kännetecknet för allt våld som drabbar kvinnor är att det handlar om makt eller snarare maktmissbruk. Alla former av våld mot kvinnor måste särskiljas om man skall kunna förhindra våldet och få fram långsiktiga förändringar (GDN-handboken 2005, s.10).

Om det gemensamma kännetecknet handlar om makt varför måste alla former av våld särskiljas? Är det inte det gemensamma kännetecknet och maktmissbruket som vi måste utrota för att bli av med alla former av kvinnovåld? Bernardita Nunez, ordförande i Terrafem, anser att det finns vissa inom feministrörelsen som anser att våldet som utövas av ”invandrare” har sitt ursprung i en annan kultur, än den svenska. De menar att patriarkatet i Sverige inte är lika starkt som i andra länder då männens makt i Sverige försvagats. Hon menar att det skapas ett ”vi/dom” tänkande där den svenska jämställdheten står över ”invandrarnas” kultur (Nunez 2004, s.94).

6.2 Heder, kultur och religion

Enligt Simon Ekström har hedersmordsdebatten öppnat dörren för diskussioner kring kulturbegreppet. Sedan några decennier har begreppet kultur börjat användas i fler sammanhang än bara det estetiska kulturbegreppet som innefattar konst, litteratur, musik och teater. Det antropologiska kulturbegreppet, som handlar om en integrerad och central aspekt av människors handlande, började alltså användas i andra sammanhang (Ekström 2009, s.13). Men det nyare kulturbegreppet användes inte alltid inom positiva sammanhang utan började utnyttjas av främlingsfientliga personer som menar att alla kulturer är lika värda så länge som

dessa befinner sig i sina så kallade ursprungliga platser, en föreställning om att kulturer är statiska och bör därför inte blandas ihop (Ekström 2009, s.14). Jag har valt ut citat från de utvalda handböckerna som pekar på en föreställning om att heder och kultur är sammankopplade.

Förekomsten av hedersrelaterat förtryck och våld har en komplex bakgrund som kan kopplas till vissa etniska gruppers kulturella tillhörighet och relation till hemlandet (GDN-handboken 2005, s.14).

Terrafem som jobbar med både köns- och etnicitetsperspektiv i förhållande till våld mot kvinnor har kritiserat länsstyrelsens sätt att arbeta med hedersvåldsfrågor. Terrafem menar att det finns brister med länsstyrelsens arbete då utredningarna saknar maktperspektiv utifrån kön och etnicitet. De menar att mäns våld mot närstående kvinnor, i alla former, måste ses ur könmaktsordningen (Nunez 2004, s.96). Om man bedömer våld mot kvinnor utifrån den uppfattade kulturen istället för könsmaktsordningen, leder det till att kvinnan drabbas negativt. Terrafem menar att man kan se detta inom socialtjänsten där många inte vet hur de ska hantera vissa situationer på grund av brist på kunskap och där tjejerna istället ses som annorlunda och tillhörande en annan kultur, en del av ”de” (Nunez 2004, s.97). Jag håller med om att det behövs ett könsperspektiv i relation till våld mot kvinnor, inte bara i relation till ”svenskt våld” utan alla typer av våld mot kvinnor. Föreställningen om hedersförtryck är ett resultat av patriarkatet och av mäns makt över kvinnor som även befinner sig i det svenska samhället. Det handlar inte om etnicitet och kultur utan om mäns förtryck mot kvinnor. Att säga att hedersförtryck är en del av en annan kultur är att säga att våld mot kvinnor inte sker i Sverige. Våld mot kvinnor anses vara mer begripligt och en man som mördar sin hustru anses vara mer förståeligt än en far som mördar sin dotter men i grund och botten handlar det om våld i nära relationer.

Som jag nämnt i kapitlet om tidigare forskning anser Rasool Awla att det inte går att jämföra hedersmord med de mord som begås i *affekt*. Affekt som betyder upphetsning, obalans och känslöstämning är alltså endast del av ”hedersmord. Dessutom anser han att mord på kvinnor i kulturer där hedersmord inte förekommer begås av makar, före detta makar, pojkvänner och sambos till skillnad från hedersmord som begås av manliga släktingar (Awla 2005, s.130). Jag har svårt att tro att det finns mord som begås utan några känslor eller upphetsning eller att en

före detta make som mördar sin före detta fru, väljer att agera på det viset och samtidigt vara i balans och utan affekter.

Leo: ”Det är invandrare som tycker saker är bra med den svenska kulturen och svenskar som tycker att invandrar-kulturen har bra saker och tvärtom”
(GDN-handboken 2005, s.23).

Leo Razzak är en kille som arbetar med Sharaf hjältar, en grupp som består av killar med utländsk bakgrund och som jobbar med att ändra synen på hedersvåldet hos andra killar med utländsk bakgrund. Leo är själv född i Sverige men hans föräldrar kommer från Bangladesh. Anledningen till varför jag vill poängtera att han föddes i Sverige är för att detta citat är ett bra exempel på ”vi/dom” känslan men som ändå kommer från en person med utländsk bakgrund. Han antyder att det finns en svensk kultur och en invandrar kultur, ”vi/dom”. Jag tycker att hans påstående är bekymmersam då han tyder på att det finns en invandrarkultur. Världen är inte indelad i två grupper bestående av ”svenskar” och ”invandrare”, invandrare kommer från olika länder, från hela världen. Det finns ingen invandrarkultur och alla invandrare delar inte samma kultur, religion, traditioner, värderingar, språk, normer etc.

I en vidare mening kan dock alla medlemmar i en familj som lever under hårt förtryck och kontroll betraktas som offer i någon mening eftersom alla lever under tvånget att följa sina givna roller i familjesystemet och den egna etniska kulturen (Västmanlandshandboken 2006, s.7).

När tolk behövs ska man vara medveten om risken med att anlita tolk eller använda hemspråklärare från samma kulturgrupp som eleven
(Kvinnofridshandboken 2007, s.32).

Som jag nämnt tidigare anser Gufran Al-nadaf att man inte kan skylla hedersvåld på kulturen då kultur inte är statiskt och dessutom finns det inte en enda kultur. Hon menar också att individens ställning är olika från land till land. Det finns andra faktorer som spelar roll i analysen av brott, som till exempel familjeförhållanden, klasstillhörighet och bildningsnivå. Det är alltså viktigt att inte glömma bort det sociala sammanhanget som inblandade individer befinner sig i (Al-nadaf 2004, s.37). Enligt Al-nadaf är det lättare att binda ihop brott mot kvinnor från andra länder och kulturer och ställa dessa under kategorin ”hedersbrott”. Det gör

det enklare att vidmakthålla ”vi/dom” känslan, där vi är det normala och de det avvikande, det är alltså enklare att se de andra som problemet (Al-nadaf 2004, s.39).

Maud Eduards beskriver, i sin bok *Kroppspolitik*, svenska män som fria från kultur, de anses inte ha någon kultur utan snarare en civilisation. Detta gäller även patriarkal kultur som icke-svenskar har då det i Sverige finns en stark bild av Sverige som världens mest jämställda land. Det har lett till en hierarkisk uppdelning i svenskar och invandrare. Eduards anser att det finns en föreställning som består av etniskt svenska män som skyddande av kvinnor mot hot från ”andra” män. ”invandarmän” ses som en homogen och problematisk grupp medan svenska män ses som individer (Eduards 2007, s.57).

Enligt Västmanlandshandboken krävs det kunskap och kompetensutveckling om hur man går till väga i situationer där tjejer är utsatta för ”hedersförtryck”. Det krävs dessutom utbildning för att få kunskap om de utsatta flickors situation. Enligt handboken måste organisationer och myndigheter veta vad som är hedersförtryck och det genom att lära sig om den kulturen, traditionen och religionen som de utsatta flickorna ”tillhör”.

Det efterfrågades även allmän kunskap om kultur, tradition och religion
(Västmanlandshandboken 2006, s.18).

I Västmanlandshandboken förekommer hedersmord i Irak, Iran, Syrien, Jordanien, Turkiet, de palestinska områdena, Libanon, Indien, Pakistan och Marocko. I alla dessa länder, förutom Indien, är islam huvudreligionen, därför antar jag att det talas om islam när det talas om religion i handboken. Enligt Rasool Awla finns det flera faktorer bakom hedersmord och islam är en av dem. Men för att förstå islams koppling till hedersmord måste man känna till islams syn på sexualiteten, äktenskapet, könsrollerna och maktförhållandena mellan könen. Awla har undersökt dessa faktorer utifrån koranen och menar att det finns faktorer som stärker kopplingen till hedersmord men att islam inte ligger bakom hedersmord, han menar alltså att hedersmord kan ha svagt stöd från islams skrifter på samma sätt som kristendomens hela skrifter (Awla 2005, s.163). Awla påstår att kvinnan enligt islam anses vara en översexuell och farlig varelse som genom slughet kan lura mannen. Kvinnans sexualitet måste alltså kontrolleras och det genom att hon underställs mannen, har anständig klädsel och hålls avskild från det motsatta könet, mannen (Awla 2005, s.135). Äktenskap är också ett sätt att kontrollera kvinnans sexualitet på där mannen har skyldighet att tillfredsställa sin frus

sexuella behov för att hon inte ska sex utanför äktenskapet, då detta anses vara ett brott inom islam (Awla 2005, s.138). Enligt Awla har islam gett mannen makt över kvinnan och menar att det finns forskare och korantolkare som påstår att islams syn på könsrollerna motsvarar kvinnans och mannens biologiska väsen och deras förutbestämda roller. Att kvinnor och män har olika roller enligt islam betyder inte att kvinnan anses ha mindre viktiga uppgifter utan att det är uppgifter som är anpassade efter kvinnans roll (Awla 2005. s.142).

Awla kommer ändå fram till att även om kvinnan ses som underordnad mannen i dem muslimska skrifterna, kan man inte lägga skulden för hedersmord på islam. Han anser även att islam (då islam grundades, 1400 år sedan) har förbättrat kvinnans situation och höjt hennes sociala status samt gett henne vissa ekonomiska rättigheter, viss arvsrätt och rätt till skilsmässa (under extrema förhållanden). Kvinnan fick alltså en förbättrad position men nackdelen, enligt Awla, är att den positionen inte fick ytterligare förbättringar då Koranen och lagarna inom islam inte får ändras då de anses vara fullkomliga. Islam har dessutom inte bara varit en tro utan även en livsstil och ett rättssystem samt en identitet, ekonomiska, social och politisk ordning (Awla 2005, s.159). Awla förklarar varför många tror att hedersmord har sin grund inom islam och pekar på bristande kunskap och menar att hedersmord förekom redan innan islam (i Mellanöstern). Han anser dessutom att islams normer och värderingar i frågor som berör kvinnans roll påverkar och i många fall är en del av etniska gruppers kultur och kan vara en förklaring till varför vissa tror att hedersmord har sin grund i islam (Awla 2005, s.162). Sabuni har en stark åsikt när det kommer till religion, särskilt islam. Hon anser att alla religiösa skolor (oavsett religion) uppfostrar flickor och pojkar på olika sätt som bygger på de heliga skrifterna men Sabuni är mest kritisk mot de muslimska skolorna då hon anser att det finns ytterligare ett problem, de hjälper föräldrar med att kontrollera flickorna (Sabuni 2006, s.19).

Det är inte en hemlighet att Sabuni anser att islam är en hedersförtryckande religion och jag påstår inte att man inte kan eller får kritisera religion men kritiken borde inte utgå från stereotypiska föreställningar där alla muslimer ses som en homogen grupp. Religionsvetaren Göran Larsson menar att det finns olika sätt att kritisera religion på och poängterar att kritikens kontext är av betydelse för att kunna avgöra om kritiken kan ses som fördomsfull eller inte. Larsson anser att det är fördomsfullt att kritisera förenklade framställningar och därmed påpeka problem med svart-vita beskrivningar, vilket jag tycker att Sabuni har gjort. Sabuni har kritiserat olika faktorer som hon anser är en del av islam utan fördjupning och har

dessutom inte tagit hänsyn till att religioner inte har egen drivkraft utan att det är genom människors tolkningar som något händer. De flesta religionsvetare anser att det är meningslöst att jämföra olika religioner och att påstå att vissa religioner är mer våldsbenägna än andra. Larsson menar att de heliga skrifterna säger något först när människor tolkar texterna (Larsson, G. 2006, s.20).

6.3 Invandrarflickor och svenska tonåringar

Det görs en skillnad på etniskt svenska tjejer och svenska tjejer med utländsk bakgrund då tjejer med utländsk bakgrund anses vara mer förtryckta än svenska tjejer. Etnisk svenska tjejers tonårsproblem anses vara mindre allvarliga medan problem hos tjejer med utländsk bakgrund kan kopplas direkt till heder vilket kan vara jobbigt för unga svenska tjejer med utländsk bakgrund som inte vill bli sedda som förtryckta och som en del av en "hederskultur".

En invandrarflicka har inte samma problembild som en svensk tonåring (Överlevnadshandboken 2002, s.88).

De krav som ställs på flickorna när det gäller sexuell avhållsamhet ställs inte i samma utsträckning på killarna. De blir inga manliga "honor" om de har flera sexuella förbindelser före äktenskapet. Eftersom ingen kan gifta sig med en flicka som inte är oskuld måste dessa sexuella förbindelser genomföras med flickor som är otänkbara hustrur. Etnisk svenska tjejer har som regel en annan syn på sexualitet och är möjliga som sexualpartners (GDN-handboken 2005, s.38).

Kvinnor som utsätts för hedersrelaterat våld vet inte var de kan få hjälp. De är rädda, har ofta dåliga kontakter i det svenska samhället och kanske inte ens kan svenska (Västmanlandshandboken 2006, s.35).

I det första citatet, ur Överlevnadshandboken, ser jag en tydlig syn på "vi och de" tänkandet då det görs en skillnad på "invandrarflickor" och svenska tonåringar. Här antas det att svenska tonåringar med utländsk bakgrund är förtryckta på ett annat sätt än etniskt svenska tonåringar vilket jag tycker är problematiskt då det skapas en stereotypisk idé om att svenska tonåringar med utländskbakgrund anses vara förtryckta av sina familjer medan etnisk svenska tonåringar

lever utan förtryck. Svenska tonåringar med utländsk bakgrund anses vara offer för sina kulturer och traditioner som föräldrarna har tagit med sig från gamla hemlandet. Detta anser jag är problematiskt då ”andra” kulturer anses vara förtryckande medan den ”svenska” kulturen anses vara befriande vilket är en fördom då jag anser att kultur i sig inte är något statiskt och därför inget som kan förtrycka någon. Förtryck är något som utlöses av individuella handlingar som kan ske i alla samhällen. Dessutom beskrivs svenska tjejer med utländsk bakgrund som *invandrarflickor* medan etniskt svenska tjejer beskrivs som *svenska tonåringar*. Etniskt svenska tjejer är i den meningen könslösa medan svenska tjejer med utländsk bakgrund beskrivs som flickor vilket jag anser är en stereotypisk föreställning då jag tolkar en flicka som ett barn och där med någon oskyldig och hjälplös medan min föreställning om en tonåring är bestående av revolution och identitetssökande.

Citatet som har hämtats ur GDN-handboken beskriver hur killar inom ”hederskultur” inte har samma press som tjejerna när det kommer till sexualiteten. En kille kan alltså ha haft flera sexuella relationer innan äktenskap utan att bli kallad för ”hora” medan tjejerna måste vara ”oskulder” för att kunna bli hustrur. Om detta är en del av hederskultur betyder det att Sverige också präglas av en hederskultur. Att tjejer kallas för horor om de har haft ”många” sexuella relationer är tyvärr inget nytt eller ovanligt. Jag och säkert många andra har varit med om att tjejer vid något tillfälle kallats för detta ord i samma sammanhang som beskrivits i citatet. Detta sker alltså inte bara inom ”icke-svenska” kulturer utan är en syn och en konsekvens av genusmaktordningen i vårt samhälle.

Aleksandra Ålund beskriver i antologin *Etnicitetens gränser och mångfald* i kapitlet *Etnicitetens mångfald och mångfaldens etniciteter: kön, klass, identitet och ras*, hur ”invandrarkvinnor” omtalats, inom media och i offentliga utredningar, som kollektiv och som en del av lägre kulturer och förtryckande traditioner. Ålund menar att den offentliga debatten om ”invandrarkvinnor” har framställt dem som offer för kulturen, sina män och familjer samt som traditionsstyrda och passiva (Ålund 2005, s.50). Ålund pekar på de svarta feministernas kritik mot de tendenser inom feminismen som fokuserar på sexismen och patriarkatet som dominerande ställning framför rasismen. Etnisk diskriminering, kulturella stereotypiseringar om ”de andra” och en föreställning av en normativ kvinnlighet hindrar jämställdhet lika mycket som patriarkatet (Ålund 2005, s.51).

Att ”invandrarkvinnor” ses som kollektiv och som en del av lägre kulturer kan jämföras med kolonialt förtryck, menar Mohanty. Mohanty menar att den bilden som finns av tredje världens kvinnor, som förtryckta, beslöjade och som kyska oskulder, förstärker bilden av den västerländska kvinnan som sekulär, frigjord och i kontroll av sitt liv vilket är en diskursiv självrepresentation och inte verklighet. Det är alltså genom denna självrepresentation som tredje världens kvinnor definieras som underutvecklade, religiösa, förtryckta och okunniga och där med som ”den andre” (Mohanty 2003, s.57).

Hedersetiken är knuten till tjejen sexuella uppförande (GDN-handboken 2005, s.8).

Vid ansökningar om ledighet för elever som ska resa utomlands bör ansvariga skolledare beakta ungdomarnas eventuella oro. Det händer att flickor blir bortgifta eller förlovade mot sin vilja och även att de lämnas kvar i föräldrarnas hemland (Kvinnofridshandboken 2007, s.31)

Sabuni påstår att det finns tiotusentals invandrarflickor från hederskulturer som lever under en kyskhetsterror. Hon menar att dessa flickor får lära sig att de är underordnade mannen redan i religiösa förskolor samt religiösa friskolor och att vissa av dem får sina kön omskurna redan innan tonåren med syfte att beröva flickans möjlighet till sexuell njutning. Hon menar även att slöjan har en roll i kontrollen av flickan och att flickor måste hållas separerade från pojkar redan i förskolan. När de har kommit upp i tonåren blir de bortgifta och Sabuni anser att flickor som lever under hedersförtryck har sämre rättigheter än djuren, i Sverige (Sabuni 2006, s.13).

I citatet ovan, hämtad ur Kvinnofridshandboken, ser man ytterligare hur icke-etniskt svenska tjejer ses som förtryckta av sina familjer och kulturer. Det ska antas direkt att *flickan* ska till hemlandet, det kan alltså inte handla om etniskt svenska tjejer, för att bli bortgifta och i vissa fall till och med lämnas i hemlandet. Den synen som finns på svenska tjejer med utländsk bakgrund är fördomsfull då det hela tiden antas att hon är ett offer för sin kultur och man ska hela tiden försöka hitta spår av förtryck för att tillfredsställa sin fördomsfulla tankesätt. Det är faktiskt påfrestande att det finns människor som ser en som offer på grund av sina föräldrars etniska bakgrund. Både ”svenska” och ”icke-svenska” tjejer blir förtryckta men det antas inte

att alla etniskt svenska tjejer är förtryckta, man ser inte dem som en homogen grupp så som man ser på tjejer med utländsk bakgrund.

6.5 Vi och Dom

Masoud Kamali anser att andrafieringen främst handlar om makt och kontroll. En grupp som har tillgång till makt och kontroll skaffar sig en överordnad position vilket leder till skapandet av underordnade grupper. En etnisk hierarki skapas och ju närmare majoritetssamhället och dess kulturella hegemoni en grupp står, desto närmare makt och kontroll. Enligt Kamali, finns det mainstreamforskare som exkluderar andra faktorer som t.ex. hudfärg, kön och födelseland i samband med de etniska klyftorna genom att framställa det svenska samhället som omfattande av två grupper, ”svenskar” och ”invandrare” där svenskars liv, arbete, klädstil, normer, värderingar och traditioner utgör normen för integration (SOU 2006:73, s.10). I detta kapitel har jag valt ut citat från de utvalda handböckerna som visar på hur andrafieringen konstrueras i förhållande till ”heder”.

Leo Razzak: *”Många svenskar är naiva eftersom de inte vågar diskutera de hedersrelaterade problemen. Jag vet att det kan finnas en rädsla men det är ändå deras land. Jag vet att det är vi som har hämtat hit problemen men det går bra att ta del av maktkulturen och äta pizza (GDN-handboken, 2005, s.42).*

Razzak påstår att hedersvåldet är ett problem som har kommit utifrån men som Sverige måste ta del av. Dessutom säger han att *det är ändå deras land*, vilket jag tycker är konstigt då han föddes och växt upp i Sverige. Han anser sig vara en del av ”de andra” och därmed fastställer att Sverige inte är hans land utan *deras land*. Masoud Kamali anser att debatten kring hedersmord konstruerar ett förenklat ”vi/dom” tänkande. Han menar att det har målats upp en svartvit bild där det svenska fria och icke-patriarkala samhället ställs mot ”de andras” patriarkala och ofria samhällen. *De hedersrelaterade problemen*, som Razzak pratar om som obefintliga i Sverige, är enligt Kamali en del av hela världen som i olika gradskillnader. Han menar att patriarkalismen är starkare i vissa mindre moderna bondesamhällen men det har inte att göra med religion eller kultur. Patriarkalismens kraft kan variera mellan områden i en och samma land och där samma religion råder (Kamali 2004, s.21). Jag kan hålla med Razzak om att vi måste våga diskutera mer men att vi måste diskutera på ett antirasistiskt

sätt. Vi måste inse att alla typer av våld mot kvinnor har sitt problem i patriarkalismen och inte i någons kultur eller religion. Begreppet hederskultur endast förstärker konstruktionen av ”vi/dom”. Det är inte en specifik kultur eller religion som vi måste utrota utan mannens makt över kvinnan och kvinnans underordning.

En annan förstärkande faktor kan vara konfrontationen mellan invandrarungdomarnas anpassning till svenska kulturmönster och föräldrarnas krav på ett beteende som stämmer med deras värderingar
(Kvinnofridshandboken 2007, s.14).

I citatet ovan kan man se hur det skiljs mellan ”svenska” ungdomar och ”invandrarungdomar”. ”Invandrarungdomar” som försöker anpassa sig efter *svenska kulturmönster* men som tvingas följa föräldrarnas värderingar. Jag tolkar det som att ”invandrarungdomarna” anses leva under ”kulturellt tvång” medan de egentligen vill leva i det ”fria” som svenska samhället kan bidra med. Genusvetaren och sociologen Diana Mulinari menar att Fadimedebatten handlar om konstruktionen av ”svenskhet” och den kurdiska kulturens makt över alla ”stackars” kvinnor och män som hamnat under kulturens tvång. Hon menar dessutom att det finns en föreställning om att *riktiga svenskar* har möjligheter till individuella handlingar men att ”invandrare” inte har det. *I diskursen framställs ”vita” européer som handlande subjekt* medan ”de andra” är fångade av kollektivistiska kulturer som objekt, exempelvis i form av kvinnliga offer som ska räddas av ”farliga invandarmän” (Mulinari 2004, s.81).

Mikael Kurkiala, filosofie doktor i kulturanthropologi:

”-Fler invandarmän och kvinnor borde ta avstånd från hederskulturen istället för att förneka att den finns.

- Och vi andra måste våga se skillnader, våga prata om dem och ge ett helhjärtat stöd åt dem som fördömer hedersmord” (Överlevnadshandboken 2002, s.37).

Citatet av Mikael Kurkiala, som är hämtad ur Överlevnadshandboken, visar tydligt på att det finns en hederskultur hos ”invandrare” och inte hos svenskar då han anser att *vi andra* måste våga se skillnader. Jag tolkar citatet som att Kurkiala anser att det finns skillnader mellan

”svenskar” och ”invandrare” och att *vi andra* som består av ”riktiga svenskar” måste hjälpa ”invandrarna” att ta sig loss från den så kallade hederskulturen. Invandrarna ska alltså inte förneka hederskulturen som existerar bland ”dem” och inte bland ”oss”. Jag anser att citatet visar på hur skillnader konstrueras mellan svenskar och invandrare och där den ”svenska” kulturen anses vara den rätta och den överlägsna.

Den synen som Kurkiala har kan vi även se hos Wikan då hon anser att ”invandarmän” som begått ”hedersbrott” har fallit offer för sina kulturer. Hon menar att man måste skilja på våld och våld då dessa ”invandarmän” kommer från samhällen som inte känner till demokrati och där patriarkatet har en stark ställning. Hederskulturen är alltså inte en brist hos ”invandrare” utan en brist i de samhällen som många ”invandrare” kommer från, enligt Wikan. Hon menar att den svenska politiken måste skärpas genom att ge invandrare möjligheter till självrespekt och social respekt eftersom en ökande segering av *icke-västliga invandarmiljöer* drabbar de yngre samt de äldre. Wikan tar Fadimes mor som exempel som fick skulden för att hon avbröt kontakten med familjen men menar att det inte var förvånande då mödrar har ansvar för barnuppfostran *i de här miljöerna* (Wikan 2009, s.47).

Jag tolkar Wikans föreställning som att ”invandarmän” inte vet bättre då de kommer från samhällen som styrs av en kvinnoförtryckande kultur, de har alltså fallit offer för sina kulturer och traditioner och måste därför integreras till den skandinaviska kulturen, d.v.s. den rätta kulturen. Hon påstår dessutom att mödrarna från *de här miljöerna* har ansvar för barnuppfostran, som om detta är helt okänt i Sverige. Att mödrar har ett stort ansvar för barnuppfostran kan vi se även här i Sverige där abortfrågan har och fortfarande är en del av samhället. Abortlagen började gälla den 1 januari 1975 där svenska kvinnor fick tillgång till fri abort och med fri abort följer en tidsgräns (Eduards 2007, s.102). Eduards menar att aborträttigheter kan ses som hot mot föreställningen om kvinnan som moder, d.v.s. hennes kroppsliga inordnade i familjen. Aborträtten ifrågasätter det könade symbolspråket, idén om nationen som moder. Eduards beskriver hur nationen blir hotad av kvinnans självständighet och kontroll av sin kropp då hon genom aborträtten kan ignorera mannens vilja, alltså att bilda familj och agera som moder (Eduards 2007, s.121). Wikans föreställning om ”invandrarkvinnan” som ansvarsfull för barnuppfostran skiljer sig alltså inte mycket från den ”svenska” kvinnan som också förväntas skapa familj och barn och därmed vara en ”bra” och ansvarsfull mamma. Än idag finns det kvinnor som väljer att inte prata om sina aborter då det av många anses vara omoraliskt och onaturligt. Eduards menar att föreställningen om att

kvinnor egentligen inte vill göra abort utan tvingas till det av sociala skäl håller föreställningen om kvinnan som moder levande (Eduards 2007, s.122).

7 Slutdiskussion

Jag har i min analys av handböckerna, riktade åt myndigheter och organisationer som arbetar mot det så kallade hedersförtrycket samt ungdomar som anses vara utsatta för hedersförtryck, fokuserat på diskurser kring hedersbegreppet. Jag har alltså undersökt hur de olika begreppen, heder, hederskultur, hedersvåld och hedersmord, benämns och hur de konstruerar ett ”vi/dom” tänkande samt hur tjejer med utländsk bakgrund framställs som offer. Genom att ha analyserat de olika hedersbegreppen har jag även undersökt hur det görs en skillnad på hedersvåld och våld mot kvinnor i förhållande till kultur och religion. Det jag har kommit fram till är att det finns ett tydligt ”vi/dom” tänkande då hedersförtrycket alltid kopplas till ”invandrare”, ”de andra”. Det finns en föreställning om att det finns en typ av våld, hedersvåld, som är kulturell och som endast begås av vissa grupper men aldrig av etniskt svenskar. Sverige målas upp som ett jämställt land och ”svenskar” anses vara integrerade i det svenska samhället medan ”invandrare” ses som en avvikande och homogen grupp samt tillhörande av en främmande kultur.

Hedersmordsdebatten har lett till en diskussion kring kulturdebatten där kultur började användas utifrån antropologisk synsätt som blev till en fördel för främlingsfientliga personer som menar på att kulturer är något statiskt och bör därför inte blandas ihop. Hedersvåld började alltså skyllas på ”den andres” kultur som i sin tur ledde till ett återskapande av ”vi/dom” tänkandet. Konstruktionen av ”vi/dom” syns tydligt i de utvalda citaten, hämtade ur handböckerna, då hedersvåld anses vara kulturellt. Det är lättare att koppla ihop brott mot kvinnor från andra länder och kulturer och ställa dessa under kategorin ”hedersförtryck”. Det är alltså lättare att skylla ifrån sig problemen på ”dom” då det uppfyller en känsla av att ”vi” är de normala och jämställda.

Jag tror inte att hedersmordsdebatten egentligen handlar om själva våldet då även etniskt svenska män begår våld mot kvinnor. Jag tror att debatten är en anledning för att kunna skilja på ”vi/dom” och att den gynnar främlingsfientliga personer som skyller ”hedersvåldet” på en främmande kultur som anses vara obefintlig i den ”svenska” kulturen. Diskurserna kring de

olika hedersbegreppen konstruerar ett ”vi/dom” tänkande genom att det görs en skillnad mellan svenskt och icke-svensk våld där det svenska våldet är mer förståeligt och den ”svenska mördaren” aldrig kopplas till kultur utan till alkoholism, psykisk sjukdom och sociala problem. Det tas inte hänsyn till det sociala sammanhanget när det handlar om män med utländsk bakgrund. Det talas hela tiden om ”invandrare” som en homogen grupp som är en del av samma kultur. Kultur är statisk och människor kan skilja sig ifrån varandra även om de tillhör samma religion, land och stad. Kultur är i ständig förändring och skiljer sig från person till person, det finns alltså inte en enda kultur.

Det finns en föreställning om att unga kvinnor med utländsk bakgrund är offer för sina kulturer som vill bli befriade från dem kulturella bojorna, som familjen och släkten tvingat på, för att bli integrerade i det svenska samhället. Den stereotypiska offerbilden, av tjejer med utländsk bakgrund, som består av en sexuellt hämmad, förtryckt och snart bortgift tjej syns tydligt i handböckerna. De anses inte ha några rättigheter inom sina familjer medan etniskt svenska tjejer ses som frigjorda, sexuella och trygga. Det finns alltså en framställning om att etniskt svenska tjejers problem anses vara mindre allvarliga vilket stärker konstruktionen av ”vi/dom” då ”svenska” och ”utländska” tjejer anses ha olika problem eftersom ”svenska” tjejer inte behöver oroa sig för att bli utsatta för ”hedersförtryck”. I analysen av handböckerna talades det inte om att det finns etniskt svenska tjejer som också blir förtryckta i nära relationer och det svenska samhället framstod som fri från patriarkatet. Patriarkatet ansågs vara en del av ”de andra” och av ”deras kultur”.

Att anta att Sverige är fri från patriarkalt våld är problematiskt då patriarkalismen blir till ett osynligt problem som vi inte behöver hantera. Det gemensamma kännetecknet i alla typer av våld är patriarkalismen och könmaktsordningen. Våld mot kvinnor handlar om makt och kontroll över kvinnan där kvinnan ses som underordnad. Att skilja mellan olika typer av våld löser inte det patriarkala problemet. Patriarkatet måste utrotas för att våld mot kvinnor ska upphöra och det utifrån att alla former av våld mot kvinnor måste ses ur könmaktsordningen. Det är inte en specifik kultur eller religion som vi måste utrota utan mannens makt över kvinnan.

Källförteckning

Litteratur

Al-nadaf, Gufran (2004): "Hederslösa mord – mer än kultur och religion." I: *Debatten om hedersmord: Feminism eller rasism*. Red. Stieg Larsson & Cecilia Englund. Svartvitts förlag. S. 34-41.

Awla, Rasool (2005): "Hedersmord och islam." I: *Hedersmord: Tusen år av hederskulturer*. Red. Kenneth Johansson. Historiska Media. S. 77-100.

De los Reyes, Paulina & Mulinari, Diana (2007). *Maktens (o)lika förklädnader. Kön, klass & etnicitet i det postkoloniala Sverige*. Atlas bokförlag.

Eduards, Maud (2007). *Kroppspolitik: Om Moder Svea och andra kvinnor*. Stockholm: Bokförlaget Atlas.

Ekström, Simon (2009). *Hedersmorden och orden: Berättelser om kultur, kritik och skillnad*. Göteborg & Stockholm: Makadam förlag.

Eldén, Åsa (2003). *Heder på liv och död. Våldsamma berättelser om rykten, oskuld och heder*. Uppsala: ACTA Universitatis Upsaliensis.

Hall, Stuart (1999): "När inträffade "det postkoloniala"? Tänkande vid gränsen." I: *Globaliseringens kulturer: Den postkoloniala paradoxen, rasismen och det mångkulturella samhället*. Red. Catharina Eriksson, Maria Eriksson Baaz & Håkan Thörn. Nya Doxa. S.81-100.

Jørgensen, Marianne Winther & Phillips, Louise (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.

Kamali, Masoud (2004): "Media, experter och rasismen." I: *Debatten om hedersmord: Feminism eller rasism*. Red. Stieg Larsson & Cecilia Englund. Svartvitts förlag. S. 20-33.

Larsson, Göran (2006). *Muslimerna kommer! Tankar om islamofobi*. Göteborg & Stockholm: Makadam förlag.

Larsson, Stieg (2004): "Svenskt och osvenskt våld mot kvinnor." I: *Debatten om hedersmord: Feminism eller rasism*. Red. Stieg Larsson & Cecilia Englund. Svartvitts förlag. S. 98-119.

Mohanty, Chandra Talpade (2003). *Feminism utan gränser: Avkoloniserad teori, praktiserad solidaritet*. TankeKraft Förlag.

Mulinari, Diana (2004): "Hon dog för att bli svensk." I: *Debatten om hedersmord: Feminism eller rasism*. Red. Stieg Larsson & Cecilia Englund. Svartvitts förlag. S. 72-91.

Nunez, Bernardita (2004): "Köns- och etnicitetsperspektivet saknas." I: *Debatten om hedersmord: Feminism eller rasism*. Red. Stieg Larsson & Cecilia Englund. Svartvitts förlag. S. 92-97.

Sabuni, Nyamko (2006). *Flickor vi sviker: Om hederskultur i Sverige*. Stockholm: Folkpartiet.

Wikan, Unni (2009). *Om heder*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos AB.

Ålund, Aleksandra (2005): ” Etnicitetens gränser och mångfald i kapitlet Etnicitetens mångfald och mångfaldens etniciteter: kön, klass, identitet och ras.” I: *Etnicitetens gränser och mångfald*. Red. Erik Olsson. Carlsson Bokförlag. S.27-77.

Lykke, Nina (2009). *Genusforskning – en guide till feministisk teori, metodologi och skrift*. Stockholm: Liber.

Handböcker

Arbabi, Farnaz & Fristorp, Lotta (2002). *Överlevnadshandbok för flickor om frihet och heder*. Rädda Barnen: Fälth & Hässler. (Överlevnadshandboken).

Gustavsson, M, Johansson, L., Lager, M., Thörn, M & Pihl, K. (2006). *Förtryck och våld i hederns namn – en handbok i arbetet mot hedersrelaterat våld*. Västerås: Arkpressen. (Västmanlandshandboken).

Malmö stads kvinnofridsprogram(2007). *Yrkesgemensam Handbok för personal som möter personer utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck*. Malmö Stad. (Kvinnofridshandboken).

Mjörnell, Rigmor (2005). *Handbok mot diskriminering, förtryck, hot och våld i hederns namn*. Wallin och Dalholm Boktryckeri AB. (GDN-handboken).

Offentligt material

SOU 2005:41. Bortom Vi och Dom - Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering.

SOU 2006:73. Den segerande integrationen - Om social sammanhållning och dess hinder.

Internet

Schyman, Gudrun. *FI blundar inte för hedersvåld*. Publicerad 2008-03-30. Expressen. (<http://www.expressen.se/debatt/1.1103182/fi-blundar-inte-for-hedersvald%3Cbr%3E> (2011-05-01)).

